

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN
VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

ILM SARCHASHMALARI

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining FILOLOGIYA, FALSAFA, FIZIKA-MATEMATIKA hamda PEDAGOGIKA fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrdir.

12/2-son (dekabr 2024)

**Ilmiy-nazariy, metodik jurnal
2001-yildan nashr qilina boshlagan**

Urganch – 2024

Yusupova Gulchexra Alisherovna (Toshkent davlat Sharqshunoslik universiteti Koreyashunoslik oliy maktabi dotsenti v.b., PhD; uzsejonguli@gmail.com)

KOREYS TILSHUNOSLIGIDA NUTQIY ETIKET MASALALARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada bugungi koreys tilshunosligida nutq madaniyati, nutqiy etiket kabi masalalarni yoritish ko'zda tutilgan. Bunga, dastavval, tarixga murojaat qilingan holda, koreys madaniyatida chuqur ildiz otgan konfutsiychilik ta'limotiga nazar tashlangan. Binobarin, koreys madaniyatini konfutsiychilikdan ayri holda tushunish mumkin emas, chunki Koreya zaminida qabul qilingan va o'zlashtirilgan "koreys" konfutsiychiligini tushunmasdan turib, koreys hayoti va madaniyatiga hamroh bo'lgan axloqiy ong va marosimlarning ma'nosini, hozirgi koreys jamiyati, madaniyati, siyosati va tarixini tushunish imkonsizdir.

Kalit so'zlar: nutqiy etiket, konfutsiychilik, ta'limot, sotsiolingvistika, muloqot, xulq-atvor.

Юсупова Гулчехра Алишеровна (ТГУВ. Высшая школа корееведения, н.о.доц., PhD; uzsejonguli@gmail.com)

ПРОБЛЕМЫ РЕЧЕВОГО ЭТИКЕТА В КОРЕЙСКОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ

Аннотация. В данной статье рассматриваются такие вопросы, как культура речи и речевой этикет в современном корейском языкознании. Прежде всего, обращая внимание на историю, обращён взгляд на конфуцианство, глубоко укоренившееся в корейской культуре. Безусловно, невозможно понять корейскую культуру без конфуцианства, потому что без понимания «корейского» конфуцианства, принятого в Корее, нельзя понять смысла морального сознания и ритуалов, сопровождающих корейскую жизнь и культуру, современное корейское общество, культуру, политику и его историю.

Ключевые слова: речевой этикет, конфуцианство, учение, социолингвистика, общение, поведение.

Yusupova Gulchekhra (Tashkent State University of Oriental Studies. Higher School of Korean Studies.

Associate professor, PhD; uzsejonguli@gmail.com)

PROBLEMS OF SPEECH ETIQUETTE IN KOREAN LINGUISTICS

Annotation. This article examines such issues as speech culture and speech etiquette in modern Korean linguistics. First of all, paying attention to history, a look at Confucianism, deeply rooted in Korean culture, is drawn. Of course, it is impossible to understand Korean culture without Confucianism, because without understanding the "Korean" Confucianism adopted in Korea, it is impossible to understand the meaning of moral consciousness and rituals accompanying Korean life and culture, modern Korean society, culture, politics and its history.

Keywords: speech etiquette, Confucianism, teaching, sociolinguistics, communication, behavior.

Kirish. Koreyslar bilan muloqot qilish amaliyotida koreys tilini juda yaxshi biladigan kishi ham kutilmaganda koreyslar tomonidan "Koreyscha gapira olmaysiz" degan tanqidga uchrashi mumkin. Koreys tili sohibining bunday "past baho"si mutlaqo asossiz ko'rinadi. Ko'pincha, buning sababi ijtimoiy maqomga xos tilni bilmaslikdir, ya'ni, shaxslararo muloqot voqeligiga inson munosabatlaridagi murakkab iyerarxik tizimning ta'sirini tushunib yetmaslikdir. Bu lisoniy muhitda shakllangan muloqot uslublari, aslida, asrlar davomida shakllangan nutqiy etiket an'analarning majmuasi hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Koreys nutqiy etiket an'analarning asosi konfutsiychilik ta'limotiga borib taqaladi. Konfutsiychilik nafaqat qadimgi Xitoyning, balki Koreyaning ham yetakchi mafkuraviy ta'limotlaridan biridir.

Koreys madaniyatida chuqur ildiz otgan konfutsiychilik 500 yil davomida Joseon sulolasi hukmronlik qilgan davrda (1392–1910) hukmdor davlat ta'limoti sifatida qo'llanilgan. Shuning uchun koreys madaniyatini konfutsiychilikdan ayri holda tushunish mumkin emas, chunki Koreya zaminida qabul qilingan va o'zlashtirilgan "koreys" konfutsiychiligini tushunmasdan turib, koreys hayoti va madaniyatiga hamroh bo'lgan axloqiy ong va marosimlarning ma'nosini, hozirgi koreys jamiyati, madaniyati, siyosati va tarixini tushunish imkonsizdir. Darhaqiqat, "koreys" konfutsiychiligi ham jamiyatda, ham madaniyatda chuqur ildiz otgan [1;5-b.].

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot mavzusini yoritishda tavsiflash, tasniflash, qiyoslash tahlil metodlaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Uch Qirollik davrida koreys konfutsiychiligi Konfutsiy qonuniga asoslangan siyosiy mafkuraga aylanib, ma'naviyat va ma'rifatni tarqatish, uni kishilar ongiga singdirish, ularni tarbiyalashning asosiy tamoyiliga aylandi.

Joseon davrida konfutsiychilik siyosat, ma'muriy tizim, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarni tartibga solib turuvchi, bir so'z bilan aytganda, butun koreys turmush tarzining asosi, koreys jamiyatini tashkil etish prinsipi, qolaversa, kishilarning xatti-harakatlarini boshqarishning haqiqiy usuli sifatida namoyon bo'ldi.

Aksariyat olimlar konfutsiychilikni "etikaning asosi" deb hisoblashadi. Zero, "Konfutsiy, uning eng yaxshi shogirdlari va izdoshlari har bir inson doim o'z so'zlariga katta e'tibor qaratishiga, mulohaza bilan so'zlashga da'vat etgan. Shuningdek, ular boshqalarning nutqlariga ham juda katta ahamiyat berishgan" [2; 45-b.].

Umuman, "Konfutsiychilikka asoslangan Sharqning namunalaridan biri – o'zini kamtarona tutish va boshqalarni yuksaltirishdir, buni Konfutsiyning "hamma narsani oqilona qilish" so'zlarida topish mumkin" [3;45-b.]. Shuning uchun Koreyada insonga munosabat ko'p jihatdan suhbatdoshlar xatti-harakatining nutqiy etiket va odob-axloq qoidalariga qanday mos kelishiga bog'liq bo'ladi. Aksariyat xalqlarning madaniyatida insonning tashqi ko'rinishi, kiyinishi yoki bilimiga qarab baho berilsa, koreys madaniyatida suhbatdoshning xulq-atvori etiket qoidalariga, xususan, nutq etiketi qoidalariga rioya qilishiga qarab munosabat qilinadi.

Koreys jamiyatida mavjud bo'lgan murakkab iyerarxik tizim shaxslararo munosabatlar, birinchi navbatda, madaniy va tarixiy omillar tufayli tilda yaqqol tarzda namoyon bo'ladi. Tilda tajassum topgan shaxslararo munosabatlarning pog'onali tizimi o'zining kelib chiqishiga ko'ra, an'anaviy, sanoatlashuvga bo'lgan jamiyatning o'ziga xos xususiyati bo'lib, u Koreyada u yoki bu shaklda juda uzoq vaqt davomida mavjud bo'ladi.

Yuqorida aytilganlardan kelib chiqqan holda, koreys lisoniy muhitida muvaffaqiyatga erishish uchun koreys tili muloqot maydonidagi har qanday so'zlovchi doimo o'zini va suhbatdoshining yoshi, jamiyatdagi mavqeyi, suhbatdoshlar orasidagi psixologik masofa, shuningdek, "o'ziniki va begona" tamoyillarini yodda tutishi lozim [4;4-b.]:

- 1) kattalar ↔ voyaga yetmaganlar;
- 2) katta ↔ kichik ↔ tenglar;
- 3) yuqori tabaqa ↔ past tabaqa;
- 4) o'ziniki ↔ begona.

Keltirilgan qarama-qarshiliklarning oxirgisiga alohida to'xtab o'tish kerak bo'ladi. "O'ziniki va begona" tamoyili arxaiik jihatlarni o'zida saqlab qolgan koreys etnopsixologiyasining o'ziga xos xususiyatini namoyon qiladi. Koreyalik uchun suhbatdoshning "o'ziniki" toifasiga tegishli bo'lishi juda muhim sanaladi. Nutqiy etiket nazariyasida "o'ziniki" tushunchasi ostida bir oilaga mansub bo'lgan yoki yaqin munosabatlar ichida bo'lgan jamoa tushuniladi.

"O'ziniki" – bu ota-onalar va bolalar, er va xotin, aka-uka va opa-singillar, do'stlar va dugonalar, ishdagi hamkasblar va boshqalar. "O'ziniki" bo'lmagan suhbatdoshlar esa "begona" hisoblanadi.

"Tenglar" deganda ijtimoiy iyerarxiyada mavqeyi bir xil yoki egallagan lavozimi yaqin bo'lganlar tushuniladi. "Tenglar" – bu tengdoshlar, kursdoshlar, taxminan bir xil yoshdagi notanish yo'lovchilar, ayni muassasada taxminan bir vaqtda bir xil lavozimda xizmat qiladigan xodimlar.

"Katta" va "kichik" ijtimoiy iyerarxiyada teng bo'lmagan suhbatdoshlar, ya'ni yoshi va rasmiy mavqeyi bo'yicha sezilarli darajada farq qiladigan kishilardir. Kattalik belgisi psixologik masofa bilan bir qatorda koreys jamiyatidagi eng muhim ijtimoiy belgidir.

Nutq xulq-atvori nuqtayi nazaridan bu odob-axloq qoidalariga doimo rioya qilish zarurligini anglatadi. Ikkinchisi, o'z navbatida, har bir vaziyat ishtirokchilarining ijtimoiy-yosh maqomiga muvofiq bo'lgan ijtimoiy yo'nalishning tegishli darajasini mos ravishda tanlashni nazarda tutadi.

Xullas, "koreys jamiyati va oilasi pog'onali (iyerarxik) munosabatlar asosida qurilgan bo'lib, ular "oliy-yuqoriroq-yuqori-me'yorda-quyi-quyiroq-eng quyi" singari darajalarni o'z ichiga oladi. Kishining yoshi, jinsi, ma'lumoti va mansabi iyerarxik munosabatlarning bosh omilidir. Kishining yoshi qanchalik katta yoki mansabi qanchalik yuqori bo'lsa, u shunchalik hurmatga sazovor bo'ladi. Oliy ma'lumotlilar va mansabdor shaxslar ko'proq imtiyoz va obro'ga egadirlar. Iyerarxik munosabat koreys tilining nazokat va hurmat shakllariga favqulodda boy ekanligi bilan ham yaqqol namoyon bo'ladi [5;50–51-b.].

Koreys madaniyatida 예절 [yejeol], 예의 [yeui] (xulq-atvor qoidalari, etiket) kabi tushunchalar asosiy o'rin tutadi. Shu bois 예의가 바르다 [yeuiga bareuda] "odobli, tarbiyali", "xulq-atvor me'yorlariga mos keladigan", "etiket qoidalariga to'g'ri rioya qiladigan" iborasi maqtov (kompliment)ning eng yuqori darajasi hisoblanadi. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, koreys madaniyatining asoslarini bilmasdan turib, koreys xalqi tomonidan adekvat qabul qilinib bo'lmaydi hamda koreys madaniyati vakili bilan muvaffaqiyatli aloqa o'rnatish mumkin emas.

Chet elliklarning nutq etiketi me'yorlarini bilish darajasi koreyslar tomonidan koreys tilini bilish darajasiga tenglashtiriladi. Xususan, koreys tilini bilish xalqaro imtihoni Test of Proficiency in Korean – TOPIK imtihon topshiriqlarida etiket qoidalarini bilish bo'yicha savollar bo'lishi shart.

Koreys tilshunosligida 인사말 [insamal] xushmuomalik so'zlari bo'yicha tadqiqotlar xushmuomalik so'zlarini aniqlash va ularning turlarini batafsil ko'rsatishdan tortib, koreys tili sohiblarining xushmuomalik so'zlarini amalda qo'llashlarini o'rganish, ularni boshqa tillardagi xushmuomalik so'zlari bilan qiyoslash, umuman, koreys nutqiy etiketi qoidalarini qiyoslash va chog'ishtirishgacha bo'lgan turli yo'llar bilan tadqiq qilingan.

Koreys tilshunosligida nutqiy etiket nazariyasi bo'yicha tadqiqotlar XX asrning oxirlarida boshlandi. Xususan, 1992-yilda Koreys tili tadqiqotlari milliy instituti 국립국어연구원 [gungnipgugeoyeonguwon] tomonidan 인사말 [insamal] xushmuomalik so'zlari bo'yicha nutqiy etiket standartlari taqdim etildi. Keyinchalik, 2011-yilda institut xalq orasida so'rovnoma o'tkazish va mutaxassislar bilan maslahatlashish orqali ushbu tarkibni qayta ko'rib chiqdi va to'ldirdi. Tadqiqot natijalari asosida 표준 언어 예절 [pyojun eoneo yejeol] "Nutqiy etiket standarti" asari nashr etildi [6;16-b.].

Koreys tilida 인사말 [insamal] xushmuomalik so'zlarini atroflicha tadqiq etgan tilshunos olimi Hwang Byeongsun (황병순) bu sohada amalga oshirilgan ishlardagi xushmuomalik so'zlarini tasniflash standartlarini tanqid qildi. Olim koreys nutqiy etiketidagi xushmuomalik so'zlarini mazmuni va shakllarini o'rganib, ularning o'ziga xos xususiyatlarini ochib berdi va ularni 일상의 인사말 [ilsangui insamal] "kundalik xushmuomalik so'zlari" va 특정 상황의 인사말 [teukjeong sanghwangui insamal] "aniq vaziyatlardagi xushmuomalik so'zlari" singari jami 6 turga ajratib, tasniflab berdi [7;1–25-b.].

Koreys tilshunos olimi Seo Hyeonseok (서현석) 인사말 [insamal] xushmuomalik so'zlarini insoniy munosabatlarni saqlash va rivojlantirishga xizmat qilgani uchun ularning do'stlik vazifasini bajarishga e'tibor qaratdi. Shu bois kechirim so'rash, maqtash va minnatdorchilik bildirish iboralarini xushmuomalik so'zlari turkumiga kiritish mumkinligini taklif qildi. Bundan tashqari, tadqiqotchi boshlang'ich sinf o'quvchilari va oliy o'quv yurtlari talabalari o'rtasida salomlashishning qo'llanish uslublari bo'yicha so'rovnoma o'tkazib, yosh avlodda "Salomlashish" vaziyatida nazokat, buyruq hamda xorijiy yoki elektron aloqa tillardan olingan salomlashish uslublari qo'llashga moyillik borligini aniqladi [8;129–152-b.].

Koreys tilshunosi Na Yunjeong (나윤정)ning "Ijtimoiy muloqot uchun til sharoitlarini o'rganish" nomli tadqiqotida nutqiy etiket nazariyasiga sotsiolingvistik nuqtayi nazardan yondashildi. Tadqiqotda koreys tili murojaat birliklari va hurmat kategoriyasi misolida oddiy xalqning til vaziyatidan va bu vaziyatga mos keladigan nutqiy etiket standartlaridan foydalanishi masalasi o'rganilib, nutqiy etiket, xususan, 인사말 [insamal] xushmuomalik so'zlarini rivojlantirish zaruriyatiga e'tibor qaratildi. Olim Koreys tili tadqiqotlari milliy instituti tomonidan "Nutqiy etiket standarti" asari nashr etilgandan beri ijtimoiy o'zgarishlarga ko'ra, yangi nutqiy etiket me'yoriga ehtiyoj ortib borganini alohida ta'kidladi. Binobarin, ijtimoiy o'zgarishlar munosabati bilan jamiyat a'zolarining ongi o'zgardi, o'z navbatida, murojaat birliklari va hurmat kategoriyasi birliklarining ham qo'llanish shakli o'zgardi. Umuman, Na Yunjeong (나윤정)ning mazkur tadqiqoti koreys xalqining ko'pchiligi xayrixoh bo'lgan kundalik lisoniy hayotidagi noqulayliklarni aniqlashga, yangi atamalarni ishlab chiqishga va standart nutqiy etiketni qayta ko'rib chiqish yo'nalishini belgilash uchun qimmatli ma'lumotlarni taqdim eta oldi [9;3-b.].

Sotsiolingvistik yo'nalishlardagi yana bir tadqiqot sifatida Kim Taegyeong (김태경)ning "Jamoat joylaridagi nutqiy etiket" nomli izlanishini qayd etish mumkin. Tadqiqotchining ta'kidlashicha, "so'nggi paytlarda yangi ish o'rinlarining paydo bo'lishi, xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishi, vertikal ijtimoiy tuzilmaning qayta tashkil etilishi munosabati bilan jamiyat a'zolarining tushunchasi o'zgardi. Shu sababli hozirgi standart nutq etiketida tavsiya etilgan aksariyat iboralar kamdan kam qo'llaniladi yoki hozirgi jamiyat a'zolarining xarakteriga mos kelmaydi". Tadqiqotda qayd etilishicha, "Ertalabki odatdagi salomlashish: 안녕? [annyeong?] Salom! 안녕하세요?/ 안녕하십니까? [annyeonghaseyo?/ annyeonghasim-nikka?] Assalomu alaykum! 안녕히 주무셨어요?/ 안녕히 주무셨습니까? [annyeonghi jumusyecosseo-yo?/ annyeonghi jumusyegotseumnikka?] Yaxshi uxlingizmi?, 좋은 아침(입니다) [joeun achim(imnida)] Xayrli tong! kabi iboralar orasida 좋은 아침! [joeun achim!] Xayrli tong! iborasi chet tilidan to'g'ridan to'g'ri tarjima qilingan bo'lib, 표준 언어 예절 [pyojun eoneo yejeol] "Nutqiy etiket standarti" (2011) asarida bu iborani ishlatmaslik maqsadga muvofiq deyilgan. Lekin o'tkazilgan so'rovnomaning natijalari buning aksini ko'rsatadi va 좋은 아침(입니다) [joeun achim(imnida)] Xayrli tong! iborasini qanchalik ko'p ishla-

tish haqida so'rovnomaga o'tkazilganda barcha respondentlarning aksariyati undan foydalanishi aniqlangan". Shundan kelib chiqqan holda, olim: "Nutqiy etiketga rioya qilmaslik holatlarining sabablari turlicha bo'lishi mumkin. Etiket qoidalarini bilmasligi sababli unga amal qilmaslik holatlari, yoki bilsa ham bunday iboralarni ishlatish g'alati tuyuladi yoki adresat noqulaylikka tushishdan xavotirlanib, etiket qoidalariga mos kelmaydigan iborlarni ishlatish holatlari ham mavjud. Ko'pchilik tomonidan noto'g'ri qabul qilingan nutqiy etiket me'yorlari bo'yicha ta'lim va targ'ibotni kengaytirilsa, ijtimoiy muloqotda vujudga keladigan keraksiz mojarolarni kamaytirishga yordam beradi" degan xulosaga keladi [10;74-b.].

Jang Wonho (장원호) o'zining doktorlik dissertatsiyasida "Insonlar uchun etiket – bu ijtimoiy munosabatlarda bajarilishi kerak bo'lgan va'da" deb ta'kidlaydi [11;11-b.]. Ijtimoiy vaziyatlarda kuzatilishi kerak bo'lgan turli xil hayotiy me'yorlar ichida etiket ko'proq e'tiborga loyiqdir, chunki odamlar til orqali ijtimoiy munosabatlar o'rnatadilar. Buning sababi, suhbatdoshni hisobga olgan holda tildan foydalanish yaxshi shaxslararo munosabatlarni shakllantirishga ijobiy ta'sir qiladi.

Koreys tilshunosligida nutqiy etiket nazariyasining boshqa bir yo'nalishi metodika nuqtayi nazaridan bo'lib, ularda, asosan, nutqiy etiketning ta'limda o'rgatish masalasi yoritilgan. Bunday tadqiqotlarda yoshlarning til madaniyatini yaxshilash va kerakli til faoliyatidan foydalanish orqali xarakterni rivojlantirish uchun nutqiy etiketni o'rgatish taklif qilinadi. Xususan, ularda nutqiy etiketning ahamiyati ta'kidlanib, nutq madaniyati an'analarini meros qilib olish uchun nutqiy etiketni tarbiyaviy mazmun sifatida singdirish maqsad qilingan [12;67-b.].

Koreys tilshunosligida yoshlarning tildan foydalanishini o'rgangan olimlar Kim Jeongseon (김정선), Kim Taegyeong (김태경) va Jeon Eunjin (전은진)larning ishlarida yoshlar nutqidagi haqiqiy holat umumiy darajasida tadqiq etilgan bo'lsa, Lee Dongmin (이동민)ning tadqiqotida esa yoshlarning nutqi individual darajada o'rganildi [13;110-b.]. Olim asosiy e'tiborini yoshlar nutqidagi vulgarizmlarga qaratdi va shu asosda yoshlar nutqini takomillashtirish yuzasidan takliflar ishlab chiqdi. Tadqiqotda o'smirlarning deyarli har kuni vulgarizmlardan foydalanishi, lekin maktab turiga qarab so'kish so'zlarini ishlatishda farqlarning mavjudligi, chunonchi, umumiy o'rta ta'lim maktablari akademika zo'riqish kabi psixologik omillar, ixtisoslashtirilgan o'rta maktablarda esa sinfdoshlar o'rtasida oilaviy va atrof-muhit omillari ta'sirida so'kishlarning qo'llanilishi bois ularga yondashish maqsadga muvofiqligi alohida ta'kidlangan. Umuman, sinfdagi rasmiy va norasmiy muloqot ma'lumotlariga asoslangan holda olib borilgan mazkur tadqiqot o'smirlar muloqotini yaxshilashda katta amaliy yordam berdi.

Koreys nutqiy etiketining metodika yo'nalishidagi tadqiqotlarining asosida nutqiy etiket bo'yicha keng qamrovli ta'lim dasturini ishlab chiqish orqali o'ziga xos ta'lim mazmunini taqdim etish masalasi mavjud edi. Tilshunoslardan Jeong Yujin (정유진) va Kim Minjin (김민진) nutqiy etiket bo'yicha ta'lim mazmunida hurmat so'zlarini o'zlashtirishga urg'u bergan bo'lsalar, Jin Juhui (진주희) ta'lim mazmunini boyitishda tengdoshlar orasidagi munosabatlarda har bir vaziyatga mos bo'lgan iboralarga e'tiborini qaratdi [14;80-b.].

Tadqiqotchi Jang Wonho (장원호) o'zining "5 yoshli bolalar uchun nutqiy etiket bo'yicha ta'lim dasturini ishlab chiqish va qo'llash samaradorligi" nomli doktorlik dissertatsiyasida kichik yoshdagi bolalarning nutq vaziyatiga mos va ravon gapira olishlari, jumladan, salomlashish so'zlari, murojaatlar, hurmat so'zlari, vaziyatga qarab to'g'ri ishlatiladigan so'z va iboralarni tadqiq etish bilan birga, nutqiy etiket pozitsiyalarini o'qitish mazmunini qamrab olgan nutqiy etiket ta'lim dasturini ishlab chiqdi. Mazkur dasturda bolalarning kundalik hayotda boshdan kechirgan turli ijtimoiy vaziyatlarda nima deyish va nima qilish kerakligi, ular nutqiy etiket qoidalariga asoslanib, o'z tengdoshlari va kattalarga e'tibor qaratib, ijobiy o'zaro munosabatlarni sinab ko'rishlari nazarda tutilgandi [15;9-b.].

Yuqorida aytib o'tilganlar bilan birga, koreys tilshunosligida qiyosiy aspektidagi tadqiqotlarga ham alohida qiziqish bilan qaratilganligini ko'rish mumkin. Jumladan, Seo Jeongsu (서정수)ning tadqiqotida koreys, yapon, ingliz va xitoy tillaridagi salomlashish qoliplari 16 ta kategoriyaga ajratilib o'rganildi. Har bir kategoriya bo'yicha qiyoslanilayotgan tillardagi salomlashish so'zlari taqdim etilib, ularning kelib chiqishi ochib berildi. Shuningdek, tilshunos salomlashish bilan bog'liq madaniy omillar va salomlashishning qo'llanilishidagi farqlar tufayli noto'g'ri tushunilishi mumkin bo'lgan jihatlarni ham ko'rsatib berdi [16;13–36-b.].

Mun Geumhyeon (문금현) Koreya Respublikasining eng yirik gazetasi "Joseon Ilbo" va Koreys tili tadqiqotlari milliy instituti tomonidan taklif qilingan koreys tilining xushmuomalalik so'zlarini tasniflab chiqib, ularga mos keladigan turg'un iboralarni taklif qildi [17;93–122-b.]. Bundan tashqari, koreys xalqining xushmuomalalik so'zlaridan foydalanishini tahlil qilish maqsadida so'rovnomaga o'tkazib, koreys tili-

dagi xushmuomalalik ifodalarini xitoy, yapon, ingliz tillari bilan qiyosladi. Tahlillar natijasida koreys va yapon tillarining xushmuomalalik ifodalarida juda ko'p o'xshash tomonlarning borligi, ingliz tilidan esa farqli jihatlarning ko'pligi aniqlandi.

Bak Yeongsun (박영순)ning "Koreys va yapon tillarida salomlashish aktining sotsiolingvistik tadqiqi" nomli dissertatsiyasida maktab o'quvchilari, talabalar va ishchi xodimlarning nutqi asosida salomlashish aktining ijtimoiy-lisoniy jihatlari o'rganildi [18;9-b.]. Tadqiqotda har ikkala lisoniy hamjamiyatlardagi "salomlashish" vaziyatining farqli va o'xshash jihatlari aniqlandi. Shuningdek, salomlashish aktidagi noli-soniy vositalarning o'rni ham ochib berildi.

Xulosa. Yuqorida bevosita Koreya Respublikasida nutqiy etiket nazariyasi borasida amalga oshirilgan tadqiqotlar tahlil qilindi. Qayd etilgan tadqiqotlarning barchasida nutqiy etiket tushunchasi va mazmuni ijtimoiy o'zaro aloqa orqali o'sib borayotgan shaxs uchun etiket ijtimoiy munosabatlarda rioya qilinishi kerak bo'lgan turmush tarzi sifatida qimmatli me'yor o'laroq e'tirof etildi. Nutqiy etiketni sotsiolingvistika va ta'lim nuqtayi nazaridan o'rganish asosida unga turli muloqot vaziyatlariga mos ravishda rioya qilinishi kerak bo'lgan muloyim gapirish usuli va til harakatlari qoidasi sifatida qaraldi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- (1). Ким Джантэ. Конфуцианство в Корее. Ким Джантэ; пер.: Ко Ен Чоль, Д.Е.Мартынов. Казань, Казанский университет, 2022, 182 с.
- (2). Конфуций. У истоков мудрости [пер. с древнекит.; сост., пер., коммент. И.И.Семененко]. М., Эксмо, 2008, 544 с.
- (3). Post P. Emily post's etiquette (16th ed). Harper Collins Publishers. 1997, 845 p.
- (4). Васильев А.А., Гурьева А.А. Как правильно общаться по-корейски: язык социального статуса в Корее. СПб., С.-Петерб. ун-т, 2017, 120 с.
- (5). Usmanova Sh. O'zbekcha va koreyscha so'zsiz muloqotning milliy-madaniy xususiyatlari. International Journal of Central Asian Studies, Vol. 9, Seoul, 2004, p. 48–60.
- (6). 이대성 외. 남북 언어예절 비교 연구. 국립국어원. 2013, 120 p.
- (7). 황병순. 국어 인사말 연구. 배달말 25, 배달말학회, 1999, 25 p.
- (8). 서현석. 표준화법 개선을 위한 '인사말' 사용 실태와 개선 방안, 화법연구, 15, 한국화법학회. 2009. – P. 129-152.
- (9). 나윤정. 사회적 소통을 위한 언어 실태 조사. 서울: 국립국어원, 2017, 241 p.
- (10). 김태경. 일반 사회 (공공장소)에서의 언어 예절. 한양대학교 한국어문화원. 특집 4, p. 73–87.
- (11). 장원호. 만 5세 유아를 위한 언어예절교육 프로그램 개발 및 적용 효과. 중앙대 학교 대학원. 박사학위논문. 2022, 408 p.
- (12). 김정화. 청소년 언어 예절 교육 방안 연구. 중앙대학교 교육대학원. 석사학위논문. 2015. – 94 p.
- (13). 이동민. 청소년 화법의 사회언어학적 연구. 공주대학교 대학원. 박사학위 논문. 2013. – 166 p.
- (14). 진주희. 그림책 읽기에 기초한 화법 교육이 유아의 화법 사용 능력, 또래 상호작용 능력, 자기조절력에 미치는 효과. 중앙대학교 대학원 석사학위논문. 2014, 135 p.
- (15). 장원호. 만 5세 유아를 위한 언어예절교육 프로그램 개발 및 적용 효과. 중앙대학교 대학원. 박사학위논문. 2022, 408 p.
- (16). 서정수. 한국어, 일본어, 영어 및 중국어의 인사말 비교 연구 = A Comparative Study of Greeting Expressions in Korean, Japanese, English, and Chinese, 비교한국학, 4, 국제비교한국학회. 1998, p. 13–36.
- (17). 문금현. 한국어 인사 표현의 유형과 특징, 세계한국어문학, 1, 세계한국어문학회, 2009, p. 93–122.
- (18). 박영순. 한일 양국인의 인사행동에 관한 사회언어적 연구. 계명대학교 대학원. 박사학위논문. 2003, p. 217.

MUNDARIJA *** СОДЕРЖАНИЕ *** CONTENTS		
FIZIKA-MATEMATIKA		
Baltayeva Umida Ismoilovna, Babajanova Yulduz Ikromboyevna	O'zgaruvchi koeffitsiyentli yuklangan integrodifferensial tenglama uchun chegaraviy masala	3
Usmonov Anvarjon Abdiqodir o'g'li	Fosfor va bor atomlari bilan legirlangan kremniyning morfologik va strukturaviy tahlili	9
Davletov Davronbek Egamberganovich	Elementar geometriya masalalarida barisentrik metodning ba'zi tatbiqlari	11
FALSAFA		
Xoliqov Yunus Ortiqovich	Axloq millatlararo madaniyatni tartibga soluvchi ijtimoiy norma sifatida	18
Sayidova Muhabbat G'afforovna	Axborot kategoriyasi, uni yuzaga keltiruvchi obyektiv va subyektiv sabablar	21
Ergashev Ozodbek Shavkatovich	Ijtimoiy-antropologik va zamonaviy insonning ijtimoiy-lashuv jarayonlari	24
Yusupova Ra'noxon Tolibjonovna	Talabalar ongida muhandislik tafakkurini shakllantirishning ijtimoiy-falsafiy omillarini o'rganish masalasi	27
TILSHUNOSLIK		
Ashirov Odilbek Maxsudovich	O'zbek tili tarixiga oid manblarda qipchpoq tili tushunchasi yuzasidan ayrim mulohazalar	30
Bayriyeva Maryam Janabayevna	Emotivlarning leksik-semantik maydonda toifalanishi	32
Yusupova Gulchexra Alisherovna	Koreys tilshunosligida nutqiy etiket masalalari	36
ADABIYOTSHUNOSLIK		
Shamsiyeva Manzura Bababekovna	Badiiy peyzaj konsepsiyasi	41
Raxmanova Albina Xodjaevna	Rus adabiyoti taraqqiyotida qur'onni idrok etishdagi tarixiy va adabiy jarayon	44
Saloxiddinova Nigoraxon Inomjonovna	Halima Ahmedova she'rlarida lirik kechinmaning badiiy ifodasi	51
JURNALISTIKA		
G'oyipova Sohiba Rustamboyevna	Inqirozli vaziyatlarda kommunikatsiya modellarining ayrim jihatlar	54
PEDAGOGIKA		
Raxmatova Mexrinov Majitovna	Yangi O'zbekiston yoshlarining ma'naviy yuksaklashida tarbiyaviy jarayonlarning ahamiyati	58
Sapayev Umidbek Abdullayevich	Universitetlarda innovatsiyalarning shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillar va ularning jamiyat hayotidagi ahamiyati	61
Rahmonov Oydin Bahriddinovich	Ta'limning pedagogik shartlari orqali o'quvchilarni 4K modeli orqali shaxslararo muloqotga tayyorlash	64
Saburov Davronbek Bazarbaevich	Xalq og'zaki ijodi orqali boshlang'ish sinf o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish	66
Shukirullaeva Sarbinaz Aliyar qizi	Boshlang'ich sinf o'quvchilarning 4K ko'nikmalarini shakllantirish masalalari	69
Muhammadiyeva Dinara	O'quvchilarda ijodiy faoliyatni rivojlantirishda nostandart topshiriqlardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari	72
Xasanova Gulnaza Raxatjanovna	Talabalarning mustaqil ishlarini amalga oshirishning innovatsion texnologiyalari va uni baholash mezonlari	76
Sariyeva E'tibor Matchanboyevna	Ta'lim turizmi va yoshlar: yangi imkoniyatlar va global tajribalar	80
Sharopov Farrux	Professional ta'limda maxsus fanlarni o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanish imkoniyatlari	84